

Aleksandra Niemyjska, Paulina Gieszczyk,

DOI: 10.2478/v10167-011-0003-x

Angelika Markowska, Małgorzata Pajączkowska,

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Wydział Zamiejscowy w Sopocie.

e-mail: aniemyjska@swps.edu.pl

KIEDY MIŁOŚCI TOWARZYSZY MAGIA? LĘKOWE I UNIKAJĄCE PRZYWIĄZANIE JAKO PREDYKTORY MYŚLENIA MAGICZNEGO W SYTUACJACH DYSTRESOWYCH

Poczuciu zagrożenia ważnych zasobów jednostki towarzyszyć może myślenie opierające się na pracach magicznych (Keinan, 1994; Rozin, Millman i Nemeroff, 1986). Celem badań było sprawdzenie, w jaki sposób dystres pojawiający się w relacji romantycznej – dyspozycyjny (komponenta strategii przywiązania) i sytuacyjny (deprywacja więzi oraz krótki czas trwania związku) – związany jest z tendencją do myślenia magicznego o kochanej osobie. Zgodnie z przewidywaniami wykazano, że lękowe przywiązanie było pozytywnym predyktorem takiej tendencji, szczególnie wśród osób niebędących w relacji romantycznej lub doświadczających deprywacji więzi. Jednostki o wysokim lęku przywiązania cechowało większe nasilenie magicznego myślenia na początku trwania relacji niż na etapach późniejszych. Przywiązanie unikające umożliwiała negatywną predykcję myślenia magicznego jedynie wśród osób będących w związku lub odczuwających sytuacyjnie zwiększoną bliskość z partnerem/partnerką. Dyskutowana jest regulacyjna funkcja myślenia magicznego.

Słowa kluczowe: myślenie magiczne, miłość, przywiązanie

Magia pełni funkcję „wentyla” rozładowującego napięcie psychiczne i strach w obliczu sytuacji, gdzie występuje element losowości, przypadku, niepewności, uwalnia człowieka pierwotnego od strachu i umożliwia w ten sposób rzeczywiście skuteczne w wielu przypadkach działania.

(Pawluczuk, 1978, s. 66).

Wiara w istnienie zjawisk empirycznie niezrozumiałych, magicznych zwykle jest przez ludzi skrywana. Prawdopodobnie tai się ją szczególnie przed naukowcami. W badaniach psychologicznych dopiero zastosowanie specjalnych, przeważnie niewerbalnych metod, ujawnia, jak irracjonalne sądy wpływają na ludzkie zachowanie (zob. Rozin, Millman i Nemeroff, 1986; Subbot-sky, 2004; 2005). W szczególnych momentach skłonności magiczne mogą stawać się jednak dostępne w deklaracjach. Zebrane przez nas dane ujawniają dyspozycyjne oraz sytuacyjne zmien-

ne, pozwalające przewidywać wiarę w irracjonalne związki między zjawiskami w kontekście romantycznych doświadczeń.

Za irracjonalne uznaje się przekonania o oddziaływaniach, których nie można wyjaśnić za pomocą empirycznych metod poznania (zob. Morier i Keepports, 1994; Steinle, 2002). W klasycznej pracy Sir James Frazer (1978) sformułował klasyfikację magicznych praktyk jako opierających się na dwóch regułach determinujących poznanie: podobieństwa oraz styczności. W psychologii podział Frazera odnosi się raczej do irracjonalnych przekonań niż praktyk. To, jak aktualne mogą być wciąż prawa magicznego myślenia, zademonstrowali eksperymentalnie Paul Rozin i jego zespół (Millman i Nemeroff, 1986). W ich badaniach reguła styczności (lub skażenia – *law of contagion*) polegająca na przekonaniu, że kontakt skutkuje wymianą właściwości między obiektami, przejawiała się na przykład

w większej niechęci do włożenia koszulki nie-lubianej osoby niż odzieży używanej w ogóle. Reguła podobieństwa (*law of similarity*) wyrażająca się w założeniu, że obiekty przypominające coś, dzielą właściwości tej rzeczy, ujawniała się w preferencji jedzenia krówki wyglądającej jak krążek niż jak psie odchody czy częstszego picia z butelki etykietowanej „Sacharoza” niż „Cyjanek sodowy” (nawet, kiedy to sami badani przypisywali butelkom oznaczenia). Myślenie magiczne dotyczyć może nie tylko obiektów negatywnych afektywnie, jak mylnie sugerują podane przykłady. Także pozytywne własności przedmiotów i osób mogą przenosić się na zasadzie styczności oraz podobieństwa. Chociaż zespół Rozina (Millman i Nemeroff, 1986) zakładał (teoretycznie) asymetrię polegającą na dominowaniu bodźców negatywnych, przewidywał także wystąpienie pozytywnego myślenia magicznego. Przejawami tego typu rozumowania miało być preferowanie włożenia koszulki należącej do lubianej osoby niż koszulki używanej w ogóle (potwierdzono) oraz użycia szczoteczki do zębów należącej do osoby pożądanego seksualnie względem użycia nowej szczoteczki. W tym przypadku wystąpił efekt przeciwny do spodziewanego: „choć u 4 osób zaobserwowano znaczący efekt preferencji szczoteczki kochanka/i o co najmniej 50 punktów (na skali od -100 do 100 – przyp. autora), większość badanych wolała nową szczotkę” (Rozin, Millman i Nemeroff, 1986, s. 708). Pozytywne myślenie magiczne ujawniało się więc tylko w określonych sytuacjach (koszulka, lecz nie szczoteczka do zębów) oraz u niektórych tylko osób. Jakże mogą to być sytuacje oraz osoby, omówimy w dalszej części artykułu.

DYSTRES JAKO CZYNNIK WPLYWAJĄCY NA TENDENCJĘ DO MYŚLENIA MAGICZNEGO

Obserwacje antropologiczne wskazują, że myślenie magiczne i towarzyszące mu praktyki

pojawiają się szczególnie w sytuacji dystresu związanego z możliwością utraty kontroli (realnej lub/i poznawczej). Lęk, niepewność, zaskoczenie, a także silne emocje w ogóle uznawane są za przyczynę owej tendencji (Frazer, 1978; Malinowski, 1986; Pawluczuk, 1978). Spostrzeżenia te zyskały potwierdzenie empiryczne także we współczesnych warunkach. Opisane wcześniej badania Rozina (Millman i Nemeroff, 1986) wskazują, że myślenie magiczne pojawia się pod działaniem emocji o istotnym znaczeniu ewolucyjnym (wstręt, strach). Giora Keinan (1994) wykazała natomiast, że doświadczenie silnego stresu psychicznego podczas konfliktu zbrojnego (znajdowanie się w obszarze narażonym na bombardowania versus w obszarze bezpiecznym) współwystępuje z późniejszym podwyższonym poziomem magicznego myślenia o rzeczywistości. Czynnikiem wzmacniającym działanie stresu okazała się niska tolerancja na niepewność. Do tej pory zainteresowanie badaczy koncentrowało się przede wszystkim wokół myślenia magicznego o obiektach budzących negatywne emocje (Saddam Hussajn i działania jego wojsk w badaniu Keinan, plastikowe karaluchy, ciastka wyglądające jak odchody czy napoje z etykietą „cyjanek” w badaniach Rozina i współpracowników). Brakuje doniesień o występowaniu magicznego myślenia o obiektach, osobach czy zdarzeniach budzących na ogół pozytywne emocje. Trudno w tej sytuacji wytłumaczyć popularność magii miłosnej, która jest zjawiskiem pradawnym (Eliade, 1988) i nieustannie cieszącym się popularnością (istnieje około 260 tysięcy polskich stron internetowych poświęconych rzucaniu miłosnych uroków).

Magia miłosna polega na stosowaniu praw podobieństwa i styczności jako zasad organizujących rozumienie doświadczeń związanych z ukochaną osobą. Przejawia się ona w nadawaniu szczególnego znaczenia przypadkowym elementom (zachowany korek z pierwszego wina, które wypiliśmy razem) lub tworzeniu relacji przyczynowo-skutkowych między niezwiąza-

nyymi zjawiskami (kubek od ukochanej Marty sprawia, że kawa jest naprawdę pyszna). Respektowanie praw magicznych może przejawiać się w trudności w wyrzucaniu nawet drobnych obiektów, których dotykała ukochana osoba (prawo styczności), poczuciu, że hasła złożone z jej imienia czy daty urodzenia wyjątkowo dobrze chronią dane (prawo podobieństwa), a jej zdjęcie (dawniej – pukiel włosów) sprawia, że jest blisko (prawo podobieństwa). W odniesieniu do miejsc osoba może wielokrotnie odwiedzać te związane z wyjątkowymi, romantycznymi momentami, uważając, że mają one szczególne działanie (prawo styczności).

Uwikłanie lękowej komponenty w proces percepcji oraz oceny doświadczeń w relacji intymnej skutkować może pojawieniem się reguł myślenia magicznego. Buss, Murray i Buss (1968) wykazali, że osoby, które bardzo boją się węży, w porównaniu do jednostek o niskim poziomie lęku dokonują szerokiej generalizacji bodźca. Postrzegają jako bardziej zagrażające przedmioty, które jedynie przypominają gada lub miały z nim kontakt (por. Rozin, Millman i Nemeroff, 1986). Lęk przed byciem opuszczonym lub zranionym przez partnera może analogicznie wpływać na percepcję rzeczy, które go przypominają. Stąd na przykład kubek otrzymany od ukochanej oznaczać może osobę, od której pochodzi, albo funkcję, którą pełni, w zależności od poziomu stresu, lęku przejawianego przez daną jednostkę.

DYSTRES WYWOŁYWANY SYTUACYJNIE: CZAS TRWANIA ZWIĄZKU ORAZ ROZSTANIA

Bazująca na modelu Bowlby'ego teoria romantycznego przywiązania (Feeney i Noller, 1990; Hazan i Shaver, 1987; Fraley i Shaver, 2000) zakłada, że bliskość między partnerami romantycznymi regulowana jest między innymi (zob. Fraley i Shaver, 2000) przez ten sam system biologiczny, który decyduje o dynamice relacji opiekun – niemowlę. Jego celem jest

utrzymanie fizycznej oraz psychicznej bliskości z opiekunem, a później z parterem (Fraley i Shaver, 2000). Obecność rodzica/partnera zapewnia poczucie bezpieczeństwa i umożliwia ukierunkowanie zachowania na aktywności niezwiązane z utrzymywaniem bliskości. Kiedy jednak osoba staje się niedostępna, dziecko/partner doświadcza lęku, a jego zachowania koncentrują się na przywróceniu bliskości. Dziecko szuka rodzica, płacze, wczepia się w niego. Osoby dorosłe ujawniają podobne zachowania w subtelniejszej formie. Badanie par rozstających się na lotnisku versus podróżujących razem (Fraley i Shaver, 1998) wykazało, że sytuacja rozstania związana jest z dystresem, któremu towarzyszą zachowania mające na celu utrzymywanie oraz poszukiwanie kontaktu.

Według teorii przywiązania organizacja zachowań regulujących bliskość zależy, oprócz dostępności opiekuna, także od czasu trwania relacji. Im związek dłuższy, tym większemu rozbudowaniu podlega reprezentacja poznawcza bliskiej osoby. Ustalono także skrypty postępowania, które dotyczą okresowych rozstań. Schematy te wzbogacają rozumienie zachowań bliskiej osoby. Znajomość przyczyn nieobecności i pewność powrotu sprawiają, że separacja nie wiąże się już z emocjami tak silnymi i negatywnymi jak te, które towarzyszą pierwszemu rozstaniu. Potwierdzono to także we wspomnianym badaniu par na lotnisku (Fraley i Shaver, 1998). Długość związku była tam negatywnie skorelowana z zachowaniami służącymi utrzymywaniu bliskości (zarówno u par rozstających się, jak i podróżujących wspólnie). W sytuacji rozstania, czas trwania związku współwystępował z mniejszym dystresem emocjonalnym (smutkiem, lękiem).

Niezależnie od dyspozycyjnego stylu przywiązania doświadczanie większego lęku (*partner-specific anxiety*) na początku romantycznej relacji (względem etapów późniejszych) potwierdzają także badania Eastwicka oraz Finkel (2008; badanie 1 i 3). Indukując badanym lęk o dostępność

partnera (*ibidem*; badanie 4) wykazali oni, że zarówno lęk wywołany w warunkach eksperymentalnych, jak i mierzony na początku relacji jest czynnikiem wywołującym tendencję do zbliżenia (w tym pożądanie seksualne). Sugeruje to, że długość relacji może być niezależnym czynnikiem, który wpływa na tendencję do myślenia magicznego o bliskiej osobie.

DYSTRES WYNIKAJĄCY Z INNYCH NIŻ BEZPIECZNA STRATEGII PRZYWIĄZANIA

Sposób działania systemu przywiązania jest biologicznie zorientowany na utrzymywanie bliskości z opiekunami, a następnie partnerem/partnerką (Feeney i Noller, 1990; Hazan i Shaver, 1987). Na skutek oddziaływań środowiskowych podlega on jednak indywidualnemu zróżnicowaniu (Fraleley i Shaver, 2000; Mikulincer, Shaver i Pereg, 2003; Mikulincer i Shaver, 2005). Na podstawie zachowań pierwszych opiekunów formowana jest reprezentacja bliskiej osoby (*internal working model*), służąca jako źródło wiedzy oraz przewidywań dotyczących jej reakcji i funkcjonowania w ogóle. Doświadczenie bezpieczeństwa i dostępności rodziców (*safe haven*) jest podstawą do tworzenia bezpiecznego modelu przywiązania (*secure working model*). Jednostka uczy się wtedy, że bliscy chcą i będą w stanie pomóc jej w potrzebie, dzięki czemu jej romantyczne związki cechują się także otwartością i zaufaniem. Strategie regulowania emocji są organizowane w oparciu o pozytywne oczekiwania (Mikulincer, Shaver i Pereg, 2003). Wobec zagrożenia pojawiającego się w kontekście relacji romantycznej jednostka, zakładając troskę partnera i jego wrażliwość na jej potrzeby, podejmuje działania służące efektywnej, koregulacji – wspólnemu uporaniu się z trudnością. Jeżeli jednak reakcje rodziców są nieadekwatne względem potrzeby bliskości dziecka (na przykład poprzez wycofanie z kontaktu, nieobecność, chłód, agresję), może ono wykształcić niebezpieczny model przywiązania (*insecure working model*)

i towarzyszące mu – wtórne strategie regulowania emocji. Brak bezpiecznego modelu przywiązania potęguje dystres odczuwany wobec trudności pojawiających się w kontekście związku. Dynamika wtórnych strategii zależy od oceny dostępności i wrażliwości partnera, która dokonuje się w oparciu o zinternalizowaną reprezentację rodzica. Jeśli rodzic nieadekwatnie odpowiadał na potrzeby dziecka (na przykład na jego płacz odpowiadał agresją lub w ogóle nie reagował), w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwo będzie osiągnięte poprzez wzorzec zachowań deaktywacyjnych systemu przywiązania (*deactivating strategies*) – dystansowanie, odcinanie się od bliskiej osoby oraz trudności w intymnym związku. Inaczej jeśli reakcje opiekunów były nieregularne, czasami tylko adekwatne (na przykład naprzemienne okresy wycofania i wrażliwości na potrzeby dziecka). W obliczu zagrożenia relacji jednostka będzie przejawiała wtedy zachowania hiperaktywujące system przywiązania (*hyperactivating strategies*). W celu zapewnienia sobie poczucia bezpieczeństwa będzie wykazywała nadmierną czujność na sygnały zagrożenia.

Myślenie magiczne funkcjonować może jako wtórna strategia regulowania emocji. W przypadku unikającego przywiązania byłoby to myślenie służące deaktywacji systemu przywiązania poprzez zaprzeczenie, że osoba znacząca ma dla jednostki szczególną wartość. Jeżeli tak, to przewidywać można, że unikanie będzie negatywnym predyktorem tendencji do myślenia magicznego. Inaczej wśród osób o lękowym przywiązaniu, myślenie magiczne jako strategia hiperaktywująca system przywiązania podkreśla szczególne znaczenie ukochanej osoby, związanych z nią przedmiotów i zdarzeń. Jeżeli tak, przewidywać można, że lękowe przywiązanie jest pozytywnym predyktorem tendencji do magicznego myślenia o partnerze/partnerce. Teoria romantycznego przywiązania (Fraleley, Shaver, 2000; Shaver i Hazan, 1988) oraz integrujący model aktywacji i dynamiki systemu przywiązania (Mikulincer i Shaver, 2005; Mikulincer, Shaver i Pereg,

2003) pozwalają przewidywać jednak nie tylko dyspozycyjne, lecz także interakcyjne (dyspozycja x zagrażająca sytuacja) uwarunkowania tej tendencji. Zakładać można, że warunkujący hiperaktywną strategię przywiązania lęk będzie pozytywnym predyktorem magicznego myślenia, szczególnie w sytuacji deprivacji więzi. Inaczej unikanie, jako czynnik determinujący deaktywującą strategię przywiązania, będzie negatywnym predyktorem magicznego myślenia, szczególnie w sytuacji dużej bliskości partnerów. Przewidywano także, że osoby o lękowym przywiązaniu mogą przejawiać wyższy poziom myślenia magicznego na początku trwania związku niż na bardziej zaawansowanych etapach relacji.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA BADAŃ

Przeprowadzono trzy badania. Celem pierwszego, korelacyjnego, było opracowanie narzędzia do pomiaru myślenia magicznego w relacji romantycznej oraz zweryfikowanie hipotezy o jego dyspozycyjnym uwarunkowaniu. Plan badania drugiego wzbogacono o manipulację poczuciem bliskości w celu sprawdzenia nie tylko dyspozycyjnych, lecz także sytuacyjnych i interakcyjnych efektów. W badaniu trzecim sprawdzano hipotezę o dyspozycyjnym uwarunkowaniu magicznego myślenia wśród osób, które nie są w związku.

BADANIE 1

Celem badania było sprawdzenie hipotezy, zgodnie z którą style przywiązania wynikające z braku bezpiecznego modelu relacji intymnej są predyktorami myślenia magicznego o relacji romantycznej. Przewidywano, że unikający styl przywiązania z czterokategorialnej typologii Bartholomew i Horowitz (1991), który cechuje tendencja do unikania bliskości oraz niski poziom lęku, będzie negatywnym predyktorem magicznego myślenia. Odwrotnie style: zaabsorbowany i lękowo-ambiwalentny, dla których wspólna jest komponenta lękowa – pozwolą przewidywać tendencję do magicznego myślenia w sposób

pozytywny. Styl bezpieczny nie będzie w ogóle związany ze stosowaniem praw magicznych w myśleniu o relacji romantycznej.

METODA

Pomiar zmiennych. Badanie miało charakter korelacyjny. Style przywiązania w romantycznym związku mierzono za pomocą polskiej wersji czterokategorialnego kwestionariusza stylów przywiązania Bartholomew i Horowitz, (1991; adaptacja Drat-Ruszczak, 2007). Każdy uczestnik oceniał na 7-stopniowej skali, na ile przedstawiane opisy sposobów rozumienia związku – bezpiecznego, lękowo-ambiwalentnego, zaabsorbowanego oraz unikającego, są mu bliskie (1 – *w ogóle do mnie niepodobne*, 7 – *bardzo do mnie podobne*). Pomiaru myślenia magicznego dokonywano za pomocą stworzonej do tego celu skali (por. Keinan, 1994). Sformułowano 11 twierdzeń wyrażających myślenie o związku oparte na regułach magicznych (6 egzemplifikacji prawa styczności, 3 odzwierciedlające regułę podobieństwa oraz 2 twierdzenia, które mogą wynikać z obu praw; zob. Załącznik). Osoby badane oceniały na skali 5-stopniowej (1 – *zdecydowanie się nie zgadzam*, 5 – *zdecydowanie się zgadzam*), na ile zgadzają się twierdzeniami takimi jak: „Zdjęcie ukochanego w portfelu sprawia, że czuję się tak, jakby to on sam był tuż obok” (prawo podobieństwa), „Rzecz otrzymana od ukochanego jest jak talizman, który przynosi mi szczęście” (prawo styczności), „Kiedy czuje się źle, pomaga mi oglądanie pamiątek związanych z moją miłością” (oba prawa).

Osoby badane. Badani ($N = 137$) byli studentami Politechniki Gdańskiej oraz pracownikami Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, 81 kobiet i 56 mężczyzn o średniej wieku 23,87 ($SD = 4$). Bycie w relacji romantycznej zadeklarowało 97 osób, pozostali uczestnicy nie byli aktualnie w związku. Każdy wyraził poinformowaną zgodę na udział w badaniu dotyczącym „sposobu postrzegania partnera w romantycznym związku”.

Procedura. Po wyrażeniu ustnej zgody na udział uczestnicy otrzymali materiały zawierające instrukcję, kwestionariusz stylów przywiązania oraz miarę magicznego myślenia. Kontrolowano wpływ kolejności pomiaru zmiennych. Połowa badanych wypełniała najpierw skalę magicznego myślenia o związku, a następnie kwestionariusz stylów przywiązania, połowa odwrotnie.

WYNIKI I DYSKUSJA

Analizy wstępne nie wykazały wpływu kolejności pomiaru zmiennych oraz statusu związku (bycie w relacji versus brak relacji) na deklarowany styl przywiązania oraz tendencję do magicznego myślenia o związku ($p > 0,05$). Płeć okazała się czynnikiem różnicującym poziom magicznego myślenia: $t(135) = 2,17$; $p < 0,05$; kobiety ujawniły większe nasilenie myślenia magicznego ($M = 2,95$; $SD = 0,64$) niż mężczyźni ($M = 2,7$; $SD = 0,68$). Płeć została pominięta w dalszych analizach, ponieważ po wprowadzeniu stylów przywiązania (regresja krokowa), przestaje ona być istotnym predyktorem magicznego myślenia. Rzetelność skali myślenia magicznego okazała się zadowalająca, *alfa Cronbacha* wyniosła 0,76.

W celu sprawdzenia przewidywanych związków między stylami przywiązania a myśleniem magicznym, przeprowadzono analizę regresji linowej. Zmienną wyjaśnianą była tendencja do myślenia magicznego, predyktorami style przywiązania: bezpieczny, lękowo-ambiwalentny, zaabsorbowany oraz unikający. Cały model okazał się istotnie przewidywać magiczne rozumienie w romantycznym związku: $F(4,136) = 5,86$; $p < 0,01$. Zgodnie z przewidywaniami styl lękowo-ambiwalentny okazał się pozytywnym predyktorem magicznego myślenia ($\beta = 0,23$; $p < 0,05$), styl unikający predyktorem negatywnym ($\beta = -0,23$, $p < 0,01$). Styl bezpieczny i zaabsorbowany okazał się niezwiązany z tendencją do myślenia magicznego (zob. Tabela 1).

Tabela 1.

Style przywiązania jako predyktory magicznego myślenia w związku romantycznym

Predyktory	Myślenie magiczne	
	β	R^2
Styl bezpieczny	-0,04	
Styl lękowo-ambiwalentny	0,23*	
Styl zaabsorbowany	0,05	
Styl unikający	-0,23**	
		0,15

Uwaga: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Wyniki w ogólnym zarysie potwierdzają przewidywania. Jedyna niezgodność dotyczyła zaabsorbowanego stylu przywiązania, który mimo przypisywanej mu komponente lękowej nie był związany z myśleniem magicznym. Jednym z wyjaśnień takiego wyniku może być nieadekwatność narzędzia, które nie bada lęku w sposób bezpośredni, nie jest też najlepszym sposobem pomiaru przywiązania (Fraley, Waller i Brennan, 2000). W celu wyeliminowania tej możliwości w badaniu 2 i 3 zastosowano inną operacjonalizację przywiązania.

BADANIE 2

Celem badania było zreplicowanie uzyskanych wyników z zastosowaniem adekwatniejszego narzędzia do pomiaru przywiązania (Fraley, Waller i Brennan, 2000). Przewidywano, że warunkujący hiperaktywną strategię przywiązania (Mikulincer, Shaver i Pereg, 2003) lęk będzie pozytywnym predyktorem myślenia magicznego, zwłaszcza w sytuacji deprivacji więzi. Inaczej unikanie, jako czynnik determinujący deaktywującą strategię przywiązania, będzie negatywnym predyktorem tej tendencji, szczególnie w sytuacji dużej bliskości partnerów. Przewidywano także, że osoby na początku trwania związku mogą

przejawiać wyższy poziom myślenia magicznego niż w zaawansowanej relacji. Zależność ta może być szczególnie wyraźna wśród jednostek cechujących się lękowym przywiązaniem.

METODA

Pomiar zmiennych. Badanie miało charakter eksperymentalny. Manipulowano poczuciem bliskości, w tym celu uczestników poproszono o wyobrażenie sobie i opisanie doświadczeń, które towarzyszyłyby sytuacjom: tymczasowego rozstania z ukochaną osobą (deprywacja więzi) lub wspólnie spędzaniem chwilom (poczucie bliskości). Przywiązanie (lęk i unikanie) mierzono za pomocą polskiej wersji kwestionariusza Fraley, Waller i Brennan (2000; adaptacja Drat-Ruszczak, 2007). Uczestnicy na 7-stopniowej skali oceniali, na ile twierdzenia opisują ich doświadczenia w romantycznej relacji (1 – *zdecydowanie nie zgadzam się* do 7 – *zdecydowanie zgadzam się*). Pomiaru myślenia magicznego dokonano za pomocą kwestionariusza z badania 1 (zob. Załącznik).

Osoby badane. Badani ($N = 83$) byli studentami Politechniki Gdańskiej – 51 kobiet i 32 mężczyzn o średniej wieku 24,8 ($SD = 4,6$). Wszyscy zadeklarowali aktualne bycie w związku romantycznym oraz wyrazili zgodę na udział w badaniu dotyczącym „indywidualnych sposobów myślenia o bliskich osobach w różnych sytuacjach życiowych”.

Procedura. Po wyrażeniu ustnej zgody na udział uczestnicy otrzymywali krótką metryczkę z pytaniem o płeć, wiek oraz status związku. Udział w dalszej części badania brały jedynie osoby deklarujące bycie w romantycznej relacji, dostawały one materiały zawierające wszystkie instrukcje. Badani wyobrażali sobie najpierw sytuację rozstania z ukochaną osobą na co najmniej dwa miesiące lub romantyczne wakacje spędzane wspólnie z partnerem/partnerką (dobór losowy). Opisywali swoje doświadczenia w podanych sytuacjach, a następnie wypełniali kwestiona-

riusze: magicznego myślenia oraz przywiązania (zawsze w tej samej kolejności). Po wypełnieniu materiałów udzielano szczegółowych informacji o celu badania.

WYNIKI I DYSKUSJA

Płeć nie różnicowała poziomu magicznego myślenia ($p > 0,05$). Rzetelność skali myślenia magicznego okazała się zadowalająca, *alfa Cronbacha* wyniosła 0,89.

W celu potwierdzenia zależności otrzymanych w badaniu 1 przeprowadzono analizę regresji liniowej. Zmienną wyjaśnianą była tendencja do myślenia magicznego, predyktorami: przywiązanie lękowe oraz unikające. Cały model okazał się istotnie przewidywać myślenie magiczne: $F(2,82) = 5,81; p < 0,01$. Zgodnie z przewidywaniami lękowe przywiązanie było pozytywnym predyktorem tej tendencji ($\beta = 0,25; p < 0,05$), a unikające negatywnym ($\beta = -0,36; p < 0,01$).

Przewidywano także, że lęk i unikanie będą w różny sposób przewidywały myślenie magiczne, w zależności od doświadczanej bliskości z partnerem. Analiza regresji liniowej w opisanym wyżej modelu, z wprowadzonym podziałem ze względu na sytuację eksperymentalną, wykazała przewidywane zależności. W sytuacji doświadczania bliskości z partnerem lub partnerką unikanie przywiązania było negatywnym predyktorem myślenia magicznego ($\beta = -0,52; p < 0,01$), podczas gdy lękowe przywiązanie pozostawało bez związku z tą tendencją. W warunku tym notowano istotność statystyczną całego modelu regresji: $F(2,41) = 6,86; p < 0,01$. Odwrotna zależność miała miejsce w sytuacji deprywacji więzi. Lękowe przywiązanie okazywało się wtedy jedynym predyktorem magicznego myślenia ($\beta = 0,33; p = 0,09$). Cały model nie był jednak w warunku tym istotny statystycznie $F(2,40) = 1,6; p = 0,2$ (zob. Tabela 2).

Tabela 2.

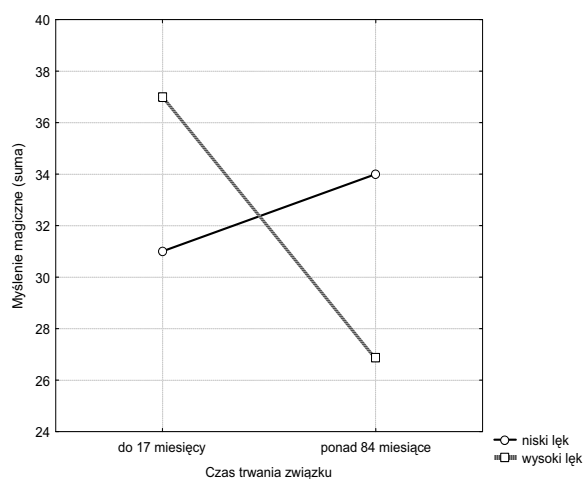
Strategie przywiązania jako predyktory magicznego myślenia w sytuacji bliskości oraz deprywacji więzi z partnerką/partnerem

Predyktory	Bliskość		Deprywacja więzi	
	β	R^2	β	R^2
Przywiązanie lękowe	0,09		0,33†	
Przywiązanie unikające	-0,52**		-0,11	
		0,26		0,08

Uwaga: † $p < 0,10$; ** $p < 0,01$

Spośród sytuacyjnych czynników sprzyjających tendencji do myślenia magicznego zbadano także czas trwania związku. Uczestnicy deklaruwali średnio dosyć długi czas trwania związku $M = 53,9$ ($SD = 49,4$). Ponieważ interesowało nas porównanie osób rozpoczynających dopiero romantyczną relację z osobami o długim stażu, w analizie uwzględniono skrajne grupy (pierwszy i ostatni kwartyl). Lękowe przywiązanie przekształcono ze zmiennej ciągłej na nominalną według mediany. Analiza wariancji jednej zmiennej w układzie 2 (czas trwania związku: do 17 miesięcy versus więcej niż 84 miesiące) x 2 (lękowe przywiązanie: niskie versus wysokie) na zmiennej zależnej myślenie magiczne wykazała jedynie przewidywany efekt interakcyjny $F(1,38) = 6,8$; $p < 0,05$; $eta^2 = 0,15$. Jak zilustrowano na Ryc. 1, wśród osób o niskim poziomie lękowego przywiązania poziom myślenia magicznego był podobny na początku i na zaawansowanym etapie trwania relacji romantycznej ($p > 0,05$). Osoby o wysokim poziomie lękowego przywiązania cechował wyższy poziom magicznego myślenia, kiedy byli w trakcie tworzenia relacji niż na etapie zaawansowanym: $F(1, 38) =$

8,12; $p < 0,01$; $eta^2 = 0,18$. Tendencja do myślenia magicznego osób o wysokim poziomie lęku relacyjnego nie była zawsze większa niż u jednostek o niskim poziomie lęku. Na początku „bycia razem” owszem (jako trend): $F(1,38) = 2,85$; $p = 0,09$; $eta^2 = 0,07$. Jednak na etapie dojrzałej więzi osoby o niskim poziomie lęku przejawiały większą tendencję do myślenia magicznego niż te z poziomem wysokim: $F(1,38) = 4,1$; $p = 0,05$; $eta^2 = 0,1$. Oczekiwany efekt główny czasu trwania związku nie uzyskał istotności statystycznej, był jednak w przewidywanym kierunku.

Ryc. 1. Myślenie magiczne osób o wysokim i niskim poziomie lękowego przywiązania w zależności od czasu trwania ich romantycznego związku.

Wyniki ponownie w ogólnym zarysie potwierdziły przewidywania. Brak różnic w poziomie myślenia magicznego z perspektywy czasu trwania relacji przypisujemy temu, że wszystkie badane osoby znajdowały się już w zaawansowanej relacji (początkowy etap obejmował związki krótsze niż 17 miesięcy). Zaobserwowany jedynie u jednostek z lękowym przywiązaniem wyższy poziom magicznego rozumowania na tym etapie, niż kiedy relacja jest już zaawansowana, wskazywać może na wolniejszą adaptację tych osób do „bezpiecznego” funkcjonowania w parze (por. Fraley i Shaver, 1998).

BADANIE 3

Celem badania było sprawdzenie, w jaki sposób lękowa i unikająca strategia przywiązania warunkuje miłosne myślenie magiczne osób, które nie są aktualnie w romantycznym związku. Sytuacja „bycia singlem” postrzegana może być w różny sposób, zależnie od charakteryzującej jednostkę strategii przywiązania. Dla osób z tendencją do unikania intymności i utrzymywania dystansu w relacji romantycznej sytuacja braku partnera jest komfortowa. Inaczej dla jednostek z dyspozycją do lękania się o stałą dostępność i wrażliwość partnera, „życie singla” postrzegane może być jako źródło dyskomfortu i trosk. Jeżeli tak, to przewidywać można, że wśród osób, które nie są aktualnie w związku, jedynie lękowe przywiązanie będzie pozytywnym predyktorem myślenia magicznego.

METODA

Pomiar zmiennych. Badanie miało charakter korelacyjny, myślenie magiczne oraz przywiązanie (lęk i unikanie) mierzono w sposób identyczny jak w badaniu 2.

Osoby badane. Badani ($N = 60$) byli studentami Politechniki Gdańskiej, 38 kobiet i 22 mężczyzn w wieku $M = 22$ ($SD = 3,5$). Wszyscy opisywali się jako osoby niebędące w romantycznym związku. Każdy wyraził zgodę na udział w badaniu dotyczącym „sposobu postrzegania partnera w romantycznym związku”.

Procedura. Po wyrażeniu zgody na udział proszono uczestników o wypełnienie krótkiej metryczki zawierającej pytania dotyczące płci, wieku oraz związku (czy aktualnie badany jest w relacji romantycznej). W dalszej części brały udział jedynie osoby niebędące w związku. Otrzymały one materiały zawierające kwestionariusze: magicznego myślenia (miara z badania 1 i 2) oraz lękowego i unikającego przywiązania (Fraley, Waller i Brennan, 2000; adaptacja Drat-Ruszczak, 2007). Po uzyskaniu odpowiedzi w powyższych miarach udzielano

badanym szczegółowych informacji dotyczących celów badania.

WYNIKI I DYSKUSJA

Płeć nie różnicowała poziomu magicznego myślenia ($p > 0,05$). Rzetelność skali myślenia magicznego była zadowalająca, *alfa Cronbacha* wyniosła 0,7.

W celu sprawdzenia przewidywanych związków przeprowadzono analizę regresji liniowej. Zmienną wyjaśnianą była tendencja do myślenia magicznego, predyktorami: przywiązanie lękowe oraz unikanie przywiązania. Cały model okazał się istotnie przewidywać myślenie magiczne: $F(2,57) = 6,84$; $p < 0,01$. Zgodnie z przewidywaniami lękowe przywiązanie było pozytywnym predyktorem tej tendencji ($\beta = 0,41$; $p < 0,01$). Unikanie przywiązania nie przewidywało jej w sposób istotny statystycznie ($\beta = -0,14$; $p > 0,05$).

Wyniki, zgodne z przewidywaniami wskazują na uwarunkowaną dyspozycyjnie percepcję sytuacji „bycia singlem”. Osoby o lękowym przywiązaniu mogą stosować wtedy reguły magiczne w celu zmniejszenia odczuwanego dyskomfortu. Prawdopodobny mechanizm ujawnionej tu zależności zostanie omówiony w ostatniej części artykułu.

DYSKUSJA OGÓLNA

Wyniki przeprowadzonych badań okazały się zgodne z przewidywaniami. Wykazano, że lękowe przywiązanie jest pozytywnym predyktorem magicznego myślenia (badanie 2 i 3; lękowo-ambivalentny styl przywiązania w badaniu 1). Zależność ta była szczególnie wyraźna u osób przeżywających rozstanie ze stałym partnerem (badanie 2) lub niebędących w ogóle w romantycznym związku (badanie 3). Jednostki o lękowym przywiązaniu cechowało też większe nasilenie magicznego myślenia na początku trwania relacji niż osoby mało lękowe w tej samej sytuacji oraz wysokolękowe będące już długo w związku

(badanie 2). Przywiązanie unikające okazało się negatywnym predyktorem magicznego myślenia (badanie 1 i 2). Zależność była szczególnie wyraźna podczas doświadczanej bliskości ze stałym partnerem/partnerką (badanie 2).

Otrzymany wzorzec potwierdza predykcje wywiedzione z opisanego wcześniej integracyjnego modelu aktywacji i dynamiki systemu przywiązania (Mikulincer, Shaver i Pereg, 2003). Myślenie magiczne uznać można za przejaw wtórnych strategii regulowania afektu, ponieważ przewidywane jest przez przywiązanie lękowe oraz unikające. A owe dyspozycyjne czynniki okazują się szczególnie dobrymi predyktorami w sytuacjach lękotwórczych. Dla osób o lękowym przywiązaniu, wrażliwych na sygnały potencjalnego rozpadu relacji, sygnałem niebezpieczeństwa uruchamiającym myślenie magiczne może być zarówno fizyczny brak ukochanej osoby (bycie singlem), jak i codzienne interakcje z nią, a przede wszystkim rozstania. Istnieją jednak momenty, kiedy lękowe przywiązanie nie pozwala na predykcję myślenia magicznego. Jak wykazano (badanie 2) są to intymne chwile spędzane wspólnie z ukochaną osobą. Poczucie bliskości, jak i bycie w związku w ogóle, jest paradoksalnie źródłem zagrożenia dla osób o unikającym przywiązaniu. Doświadczany dyskomfort uruchamia wtedy deaktywacyjne strategie, do których należeć może negatywne myślenie magiczne. Zaprzeczanie irracjonalnym związkom między zdarzeniami, czy przedmiotami kojarzonymi z bliską osobą, wskazuje na wrażliwość na samą regułę, magiczne prawa. Gdyby tak nie było, unikanie przywiązania pozostawałoby bez związku z irracjonalną tendencją (jak bezpieczny styl przywiązania w badaniu 1). To, w jaki sposób zaprzeczanie magii jest przejawem wiary w jej prawdopodobieństwo, wykazał pomysłowo Eugene Subbotsky (2005; badanie 4). Badani (deklarujący w większości niewiarę w irracjonalne siły) wyobrażali sobie, że spotykają wiedźmę, która może rzucić na nich czar w zależności od warunku eksperymentalnego: zły lub dobry. Zgo-

da na dobry czar udzielana była zgodnie z deklarowaną postawą wobec magii – z losowym prawdopodobieństwem (połowa osób wyraziła zgodę, połowa nie). Jednak nikt spośród badanych nie zaaprobował możliwości rzucenia klątwy na ich życie. Zachowanie to zaprzecza deklarowanej przez uczestników obojętności na magiczne prawa. W analogiczny sposób niezgoda na istnienie magicznych związków między obiektami kojarzonymi z romantyczną relacją świadczyć może o stosowaniu praw magii sympatycznej przez osoby o unikającym przywiązaniu. Zaprzeczanie magicznym związkom pozwala bowiem osiągnąć dystans wobec partnera/partnerki, jest formą odczyniania. Uznawanie praw magicznych odwrotnie – zmniejsza dystans, umożliwia doświadczenie bliskości mimo realnego braku osoby (zdjęcie ukochanego w portfelu sprawia, że czują, jakby to on sam był tuż obok).

Myślenie magiczne operuje na wewnątrzpsychicznej reprezentacji świata. Jego funkcją może być więc regulowanie subiektywnego doświadczenia. W przypadku magii miłosnej to regulacja afektywnego stanu jednostki wynikającego z odczuwanej bliskości/dystansu wobec osoby znaczącej. Regulacyjna funkcja magicznego myślenia uzależnia jego wystąpienie od stanu obiektywnego (świata zewnętrznego), pokazały to badania 2 i 3. Wzbogacającą perspektywę na to, czym jest myślenie magiczne w kontekście relacji interpersonalnej wnosi systemowy model Beebe i Lachmann (1998), wedle którego właśnie rzeczywistość wewnętrzna i zewnętrzna podlega dynamicznej współkonstrukcji. Według autorów związki z ludźmi regulowane są przez dwa moduły. System samoregulacyjny, który odpowiada za wewnętrzne stany jednostki (koncentracja na ja) oraz system interakcyjny, odpowiedzialny za wspólne działanie (koncentracja na innym). Myślenie magiczne byłoby formą samoregulacji, której efektem ubocznym są realne praktyki (czary, przesady). Model systemowy określa także to, kiedy dana strategia regulacyjna staje się dezadaptacyjna. Wtedy mianowicie, kiedy za-

burzona zostaje równowaga między systemami. Myślenie magiczne jako przejaw samoregulacji dezadaptacyjne będzie wtedy, kiedy zdominuje zachowania służące regulacji interakcyjnej, a więc bycie razem. Choć zwykle się kojarzy magię z patologią, niesprzyjającą adaptacji irracjonalnością (Hamidi i Hosseini, 2010), omówione badania ujawniają plastyczność tendencji do korzystania z jej praw. Można więc sądzić, że operowanie regułami magicznymi jest w okre-

ślonych warunkach adaptacyjne (Markle, 2010). Znaczenie ma tu zapewne iluzja kontroli wpisana w ten rodzaj myślenia (por. Litt, 1988). Potrzeba jednak dalszych badań rozstrzygających kwestię zakresu, w jakim zgoda z rzeczywistością powinna dominować nad irracjonalną subiektywnością doświadczeń. Przyszłe badania powinny także uwzględnić zachowania towarzyszące magicznemu myśleniu oraz intraindywidualną i międzysytuacyjną zmienność tej tendencji.

ZAŁĄCZNIK

Instrukcja: Poniżej znajdują się stwierdzenia odzwierciedlające sposób myślenia o ukochanej osobie. Jeśli obecnie nie masz osoby, którą darzysz wyjątkowym uczuciem, spróbuj pomyśleć o hipotetycznym partnerze/partnerce. Określ stopień, w jakim każde twierdzenie odnosi się do Ciebie, poprzez zaznaczenie odpowiedniej cyfry według klucza:

- 1 – zdecydowanie się nie zgadzam**
2 – raczej się nie zgadzam
3 – trudno powiedzieć
4 – raczej się zgadzam
5 – zdecydowanie się zgadzam

1	Kawa pita z kubka, który dostałem/am od ukochanej osoby ma na mnie szczególny wpływ.	1	2	3	4	5
2	Zdjęcie ukochanego/ukochanej w portfelu sprawia, że czuję, jakby to on/a sam/a był/a tuż obok.	1	2	3	4	5
3	Hasło złożone z liter lub cyfr związanych z moim ukochanym/ą (np. imię, data urodzenia) wyjątkowo dobrze ochrania ważne dane.	1	2	3	4	5
4	Kiedy czuje się źle, pomaga mi oglądanie pamiętek związanych z moją miłością.	1	2	3	4	5
5	Na tapecie w komputerze lub komórce mam zdjęcie ukochanego/ukochanej, co sprawia, że czuję jego/jej obecność.	1	2	3	4	5
6	Jeżeli nie śpię z moim partnerem/ką, lubię spać z czymś, co miało z nim fizyczny kontakt.	1	2	3	4	5
7	Rzecz otrzymana od ukochanego/ukochanej jest jak talizman, który przynosi mi szczęście.	1	2	3	4	5
8	Gdybym miał/a naprawdę rozstać się z ukochanym/ą, musiałbym/abym wyrzucić wszystkie rzeczy, które są z nim/nią w jakikolwiek sposób związane.	1	2	3	4	5
9	Nie mógłbym/mogłabym sprzedać lub oddać nietrafionego prezentu od mojej/ego ukochanej/ego.	1	2	3	4	5
10	Trudno mi wyrzucić nawet drobne przedmioty, których dotykał/a mój/moja ukochany/a (np. kapsel od butelki, ładny kamień).	1	2	3	4	5
11	Miejsca, w których spędzaliśmy wyjątkowe chwile, zawsze będą miały na mnie szczególny wpływ.	1	2	3	4	5

Prawo styczności odzwierciedlają pozycje: 1, 6, 7, 9, 10, 11; prawo podobieństwa: 2, 3, 5; oba prawa: pozycja 4 i 8.

BIBLIOGRAFIA:

- Bartholomew, K., Horowitz L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Beebe, B., Lachmann, F. M. (1998). Co-constructing inner and relational processes. Self and mutual regulation in infant research and adult treatment. *Psychoanalytic Psychology*, 14, 480–516.
- Buss, A. H., Murray, E. N., Buss, E. (1968). *Stimulus generalization and fear of snakes*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 10, 134–141.
- Drat-Ruszczak, K. (2007). *Zjawisko uciszania się kobiet a ich relacje w bliskich związkach*. Referat wygłoszony na konferencji Kobieta w kulturze – kobiecość, męskość, seksualność (Uniwersytet Gdański), Gdańsk, Polska.
- Eliade, M. (1988). *Historia wierzeń i idei religijnych. Od epoki kamiennej do misteriów eleuzyńskich*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Eastwick, P. W., Finkel, E. J. (2008). The attachment system in fledgling relationships: An activating role for attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 628–647.
- Feeney, J. A., Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 281–291.
- Fraley, R. C., Shaver, P. R. (1998). Airport separations: A naturalistic study of adult attachment dynamics in separating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1198–1212.
- Fraley, R. C., Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4, 132–154.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 350–365.
- Frazer, J. G. (1978). *Złota gałąź*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Hamidi, F., Hosseini, Z. M. (2010). The relationship between irrational beliefs and social, emotional and educational adjustment among junior students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1531–1536.
- Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- Keinan, G. (1994). Effects of stress and tolerance of ambiguity on magical thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 48–55.
- Litt, M. D. (1988). Cognitive mediators of stressful experience: Self-efficacy and perceived control. *Cognitive Therapy and Research*, 12, 241–260.
- Malinowski, B. (1986). *Ogrody koralowe i ich magia. Studium uprawy ziemi oraz obrzędów towarzyszących rolnictwu na Wyspach Trobrianda*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Markle, D. T. (2010). The magic that binds us: Magical thinking and inclusive fitness. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 4, 18–33.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27, 77–102.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2005). Attachment theory and emotions in close relationships: Exploring the attachment-related dynamics of emotional reactions to relational events. *Personal Relationships*, 12, 149–168.
- Morier, D., Keeports, D. (1994). Normal science and the paranormal: The effect of a scientific method course on students' beliefs. *Research in Higher Education*, 35, 443–453.
- Pawluczuk, W. (1978). *Żywiol i forma. Wstęp do badań empirycznych nad kulturą współczesną*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Rozin, P., Millman, L., Nemeroff, C. (1986). Operation of the laws of sympathetic magic in disgust and other domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 703–712.
- Shaver, P. R., Hazan, C. (1988). A biased overview of the study of love. *Journal of Social and Personal Relationships*, 5, 473–501.

- Steinle, F. (2002). Experiments in history and philosophy of science. *Perspectives on Science*, 10, 408–432.
- Subbotsky, E. (2004). Magical thinking in judgments of causation: Can anomalous phenomena affect ontological casual beliefs in children and adults? *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 123–152.
- Subbotsky, E. (2005). The permanence of mental objects: Testing magical thinking on perceived and imaginary realities. *Developmental Psychology*, 41, 301–318.

Aleksandra Niemyjska

Warsaw School of Social Sciences and Humanities

WHEN TO CAST A LOVE SPELL: UNSECURE ATTACHMENT AND RELATIONAL DISTRESS AS AN INTERACTIVE DETERMINANTS OF A TENDENCY TO MAGICAL THINKING.

SUMMARY

Threat of important resources of any individual may be accompanied by thinking based on the laws of magic (Keinan, 1994; Rozin, Millman and Nemeroff, 1986). The aim of three studies was to examine how different sorts of distress occurring in a romantic context such as insecure attachment style and situationally manipulated bonds deprivation versus connection are associated with a tendency to magical thinking (MT) about the loved one. As expected, attachment anxiety was a positive predictor of MT especially among people who were not in a romantic relationship or those experiencing deprivation of romantic bonds. Individuals with high attachment anxiety were characterized by greater levels of magical thinking at the beginning of the relationship than in the later stages. Avoidant attachment allowed the negative prediction of magical thinking but only among those who presently were in romantic relationships or those experiencing increased situational closeness to the partner. The regulatory function of MT is being discussed.

Key words: magical thinking, love, attachment

